נושאים באגרות הראי"ה

מלחמת העולם

67 אגרות · כרכים ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ורשימת כל האגרות שבנושא עם תקציר קצר (גרסה מקוצרת, בלי נוסח האגרות)

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

בקיץ תרע"ד (1914) נסע הרב קוק לאירופה לכינוס של 'אגודת ישראל', ומלחמת העולם הראשונה פרצה כשהיה בגרמניה. הרב קוק לא יכול היה לשוב לארץ ישראל, ונשאר בגלות כחמש שנים: תחילה בשווייץ, בסנט גאלן (ראו בפרשת בשווייץ בימי מלחמת העולם (תרע"ה-תרע"ו)), ומשנת תרע"ו (1916) בלונדון, כרב קהילת 'מחזיקי הדת' (ראו בפרשת קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון). רק בשנת תרע"ט (1919) שב לארץ.

אגרות המלחמה עוסקות בשלושה עניינים. הראשון: הדאגה לארץ ישראל הנתונה ברעב ובמחסור, ולמגורשים ממנה לאלכסנדריה. השני: מאבקים על ענייני דת בצבא הבריטי, גיוס בני הישיבות ושמירת השבת, ובהמשך הגדוד העברי (ראו בפרשת הרב קוק והגדוד העברי). והשלישי: ההבנה הרוחנית של המאורעות, "יד ד' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת" (כרך ג', אגרת תתכב).

נתקע בגלות

כרך ב', אגרת תש: להוריו ולמשפחתו, מקיסינגן שבגרמניה: מהומת המלחמה שינתה הכול, ואי אפשר לדעת מתי תהיה הדרך בטוחה.

"המצב נשתנה מפני מהומת המלחמה, שהקיפה את אירופא כעת"

כרך ב', אגרת תשד: לבנו, הרצי"ה, מסנט גאלן: אחרי שטורקיה נכנסה למלחמה, הם מוכרחים להישאר. הרב קוק מקווה שעיכובו יועיל רוחנית ליהודים במקום.

"כעת אחרי שנפתחה מלחמת תוגרמה, הננו מוכרחים להתעכב עד אשר יורנו השי"ת את דרכו הישרה"

כרך ג', אגרת תתנ: לבנו, הרצי"ה, מלונדון: הם החליטו לא לצאת מהעיר בגלל ההפצצות מן האוויר, כי יש מקומות מחסה ורבים אינם זזים מביתם.

"לצאת מהעיר לא הסכימה דעתנו, אחרי שישנם פה מקומות חסיון בע"ה לעת הצורך"

עזרה לארץ ישראל ולמגורשיה

כרך ב', אגרת תשטו: לבני ארץ ישראל שגלו לאלכסנדריה: הרב קוק קרא את מכתבם בשבר לב, ומעודד אותם שבתוך הסערה גנוז אור גאולה.

"כי אור חיים ומרפא, אור גאולה וישועה גנוז הוא בכנפי הרוח הנורא הזה"

כרך ב', אגרת תשיח: לנדיב או עסקן באמריקה: מצב הארץ איום, והיראים ומוסדותיהם בצרה כפולה, כי כספי העזרה עוברים דרך המודרניים.

"והנה אזני קשבת רב-קשב ממעמד אחינו בארץ-הצבי, שהוא מורה מאד, איום ונורא מאד, ד' ירחם"

כרך ג', אגרת תתיב: קול קורא ביידיש: באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של תלמידי חכמים מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל', ומצבם קשה.

"עזרו, אחים אהובים, עזרו את תלמידי-החכמים של ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריא"

דת בתוך המלחמה

בלונדון הרב קוק נאבק, לצד הרב הראשי הרב יוסף הרץ ולעתים מולו, על זכויות החיילים היהודים ובני הישיבות.

כרך ג', אגרת תשסה: לרב הראשי באנגליה, הרב יוסף צבי הרץ, על חיילים יהודים ושמירת שבת: בסכנה מותר, אבל חובה לעשות כל מאמץ שלא להגיע לידי אונס.

"חדא דחלילה לנו להורות היתר להכנס לכתחילה באיסורי שבת בקביעות"

כרך ג', אגרת תתי: לרב הראשי, הרב יוסף הרץ: גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את נשמת היהדות באנגליה. על הרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה.

"להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים בקיומן של הישיבות האחדות"

כרך ג', אגרת תשפה: לשר בממשלת בריטניה, בשם אגודת הרבנים מגולי רוסיה: נגד הכוונה לכפות על פליטים יהודים מרוסיה לשוב לרוסיה או להתגייס.

"אחינו אלה גרים הם, זרים הם עדין לסביבה הגדולה של תושבי הארץ ברוחם ובשפתם"

הגדוד העברי

כרך ג', אגרת תתנה: לחיים יהודה רוטה מן הגדוד העברי: הרב קוק שמח להיפגש עם החיילים העומדים לצאת לארץ ישראל.

"ואלהים יענינו בקול "עוד ישראל חי וחיה יחיה עד בלי די""

כרך ג', אגרת תתנד: לרב הצבאי ל' א' פלק: תודה וברכה לבני הגדוד.

"ולכל אחינו בני הגדוד, נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו"

כרך ג', אגרת תתנט: לרב פלק: הרב קוק שמח שדבריו פעלו על החיילים. יש לתקן את הכשרות בגדוד, ובאיסורים אין קולא מצד דינא דמלכותא.

"אבל לשמור את גבולי הארץ הנכבשה, העומדת להיות נחלת עולמים לעמנו, זה באמת נאה ויאה לגדוד עברי מיוחד"

כרך ד', אגרת אח: לאיש קשר מהגדוד העברי, מירושלים אחרי המלחמה: הרב קוק מוכן לשלוח לגדוד ספרי תפילה, תנ"כים ותפילין, ולטפל בשאלת הבשר.

להבין את המאורעות

כרך ב', אגרת תשיט: לד"ר משה זיידל: צריך גבורת רוח גדולה מול המשברים.

"אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש"

כרך ב', אגרת תשכו: לאברהם דובער ברנשטיין: אסור לעבור בשתיקה על עת כזאת, והעבודה הפוליטית בלונדון חשובה.

"חלילה לנו לעמוד על דם האומה כולה במאורע עולמי חשוב כזה"

כרך ג', אגרת תשלח: ליהושע ברזילי: ההריסה העולמית פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים על בניין חדש.

"עדים הם כל אלה, שהננו עומדים לקראת בנין חדש או מתחדש"

כרך ג', אגרת תתכב: לבנו, הרצי"ה: מצב העולם נפלא. חובת אנשי הרוח היא לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות.

"חובת אנשי הרוח לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות"

מה מלמדות האגרות

גם בגלות עובדים. הרב קוק מקווה שעיכובו בגלות יועיל ל"התעודדות פנימית" של היהודים במקום (כרך ב', אגרת תשד).

לא לשכוח את ארץ ישראל. מכל מקום הרב קוק דואג לרעבים בארץ ולמגורשים (כרך ב', אגרת תשיח; כרך ג', אגרת תתיב).

לשמור על התורה גם במלחמה. אונס מתיר, אבל חובה לעשות הכול כדי שלא להגיע אליו (כרך ג', אגרת תשסה), והישיבות הן נשמת היהדות (כרך ג', אגרת תתי).

לקרוא את ההיסטוריה. הכול מעיד "שהננו עומדים לקראת בנין חדש או מתחדש" (כרך ג', אגרת תשלח).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מביא את דברי הרב קוק ב"אורות המלחמה", שנכתבו בימי מלחמת העולם הראשונה: היחידים שנספים בשטף המלחמה בלי שעשו רע יש במותם ממידת מיתת צדיקים המכפרת, ותרומתם עולה לטובת בניין העולם כולו. במקום אחר הוא מביא מאותו חיבור שתרבות אירופה, שדיברה גבוהה ולא הצליחה למנוע את המלחמה, הראתה בכך את ריקנותה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

קובצי מקורות בנושא

אגרות של הרב קוק, מקובצות לפי עניין (מתוך ספרי הרב)

יד ה' היא הפועלת: בנספח שעניינו שיד ה' היא הפועלת דרכנו, ושלא בחכמתנו ובכוחנו נבנית התחייה, מביא הרב אבינר שתי אגרות של הרב קוק מימי המלחמה. (כרך ג', אגרת תשלט; כרך ג', אגרת תתקה)

"לכו חזו מפעלות ה'": בנספח על הפסוק "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ" מביא הרב אבינר את דברי הרב קוק על כך שגם בתוך ההריסה העולמית מתגלה מגמה אלוקית של בניין. (כרך ג', אגרת תתטז)

האגרות שבנושא

67 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם תקציר קצר. הנוסח המלא - באתר ובחוברת המלאה

כרך ב', אגרת תש הוריו וכל המשפחה · י"ד מנחם אב תרע"ד - קיסינגן

הרבנית ברופאים בברלין, והרב קוק עם צבי יהודה בקיסינגן. מהומת המלחמה שפרצה באירופה שינתה הכול. האסיפה של 'אגודת ישראל' כנראה תידחה, וקשה לראות את צער הרבים, במיוחד של נתיני רוסיה. הרב קוק אינו יודע מתי הדרך תהיה בטוחה לחזור.

כרך ב', אגרת תשא רעייתו רייזא רבקה (ביידיש) · כ"ו מנחם אב תרע"ד - קיסינגן

הם בריאים, והרב קוק עושה מרחצאות לפי הוראת הרופא. אין ידיעות על הנסיעה הביתה, והדואר מיפו אינו מגיע. הרב קוק שואל מה מעכב את בואה, ומבקש שתהיה 'שקטה ומעודדת'.

כרך ב', אגרת תשג בנו, הרב צבי יהודה · כ"ה תשרי תרע"ה - ציריך

ימי החג עברו בשלום בכינוס יראי ה', ובשמיני עצרת שרו שירי ארץ ישראל. הרב קוק מתלבט בין גנואה (אונייה איטלקית, ניטרלית, עשרה ימים) לבין מרסיי (צרפתית, ארבעה ימים). הלכות: הבדלה ששמע באמצע שמונה עשרה - יוצא (רש"י); ספק כוונה וברירה; ברכת הגומל על שחרור היא הודאה נפרדת מזו של הים. בציריך הרב קוק לומד גמרא עם כמה בני תורה.

כרך ב', אגרת תשד בנו, הרב צבי יהודה · כ"ב מרחשוון תרע"ה - סנט גאלן

בעקבות כניסת טורקיה למלחמה הם נאלצים להישאר. בסנט גאלן יש להם דירה הגונה. מהארץ הגיעה רק גלויה אחת. הרב קוק עוסק בעזרה לארץ, ואולי ייסע לבזל לאסיפה למען הארץ. הרב קוק מקווה להועיל להעלאה רוחנית במקום, ורואה במלחמה 'הרת עולמים' שטובות כמוסות בה.

כרך ב', אגרת תשה בנו, הרב צבי יהודה · כ"ח מרחשוון תרע"ה - בזל

הרב קוק בבזל לאסיפה על ענייני הארץ. יש עיכוב בגלל נתינותם הרוסית, והרב קוק יבדוק עם הציר הטורקי אפשרות לקבל רשות על סמך מגוריהם בארץ.

כרך ב', אגרת תשו ד"ר משה זיידל · כ"ט מרחשוון תרע"ה

הרב קוק פגש בבזל את ד"ר כהן ואת בנו מרדכי, ידידו של זיידל. הרב קוק מעוכב בשווייץ מאז האסיפה שבוטלה, ועכשיו בגלל המלחמה בין טורקיה לרוסיה.

כרך ב', אגרת תשי אברהם דובער ברנשטיין · כ"ח טבת תרע"ה

הרב קוק שמח שמצבו השתפר ואולי לא יידרש ניתוח. הרב קוק צופה במלחמה ומקווה שאחריה יבוא 'זרם חיים חדשים' לעם ישראל. הרב קוק מצרף המלצה לרב מרגליות להשאלת ספרים.

כרך ב', אגרת תשיב הוריו וכל המשפחה (בעברית וביידיש) · ו' שבט תרע"ה - סנט גאלן

הם שמחים במכתב האם. 'לפי ערך הזמן' הם שוהים 'ברב חסד', אבל צער העולם, ישראל והארץ מדאיג מאוד. הרב קוק הצליח לשלוח רק מעט עזרה. הרב קוק שמח שבריאות אביו השתפרה.

כרך ב', אגרת תשיד הרב יעקב משה חרל"פ · י"ט שבט תרע"ה - סנט גאלן

מה' יצא להרחיקו מהארץ. כשישוב, יבחין בין אור הארץ לבין 'חושך ארץ העמים'. במלחמה גנוזים 'החסדים הגנוזים' בתוך הגלים הזועפים. 'עת הזמיר' - זמיר עריצים. העולם מתמרק, וסדרי חיים חדשים ייבנו 'על משואות הישן', ו'אור ישראל' יפרוץ. הרב קוק דואג לת"ח בירושלים, וקורא להם לחזק זה את זה באהבה ובשלום.

כרך ב', אגרת תשטו בני ארץ ישראל שגלו לאלכסנדריה · כ' שבט תרע"ה – סנט גאלן

הרב קוק קרא את מכתבם 'בשבר לב ובדמעות', ומוכן לעזור. 'חזקו ואמצו': אור הגאולה גנוז 'בכנפי הרוח הנורא הזה', והחושך פורש כנפיו לפני שינוס מפני האור.

כרך ב', אגרת תשיח נדיב או עסקן באמריקה · כ"א שבט תרע"ה – סנט גאלן

מצב הארץ איום: רעב ומחסור. היראים ומוסדותיהם בצרה כפולה, כי הכסף עובר דרך המודרניים, שחסים על מוסדותיהם. יש לקרוא לעזרה כללית ולמוסדות היראים. עוד: יש להתכונן לוועידת השלום אחרי המלחמה, ולדבר עם המדינאים באמריקה על גורל העם והארץ.

כרך ב', אגרת תשיט ד"ר משה זיידל · כ"ז שבט תרע"ה – סנט גאלן

יש להתחמש בגבורת רוח מול המשברים, ו'חלק יעקב' הוא להכיר את הפלאות שמסתתרים בחושך. מהאפלה תצא אורה גדולה, ונחלת ה' תחיה. חובה להציל נפשות בארץ, וגם עשייה קטנה היא 'פיקוח נפש'. הרב קוק, רעייתו וצבי יהודה סבלו בגרמניה משנאת הרוסים. בנותיו ביפו. ד"ר לוין אינו כותב, ואולי נעשה נתין עות'מאני.

כרך ב', אגרת תשכ הרב פרופ' שמואל צבי מרגליות, פירנצה · כ"ח שבט תרע"ה – סנט גאלן

תודה על הפרטים על הפלאשים. בקשה לעורר עזרה לבני הארץ, שמצבם חמור מכל, כי רבים חיו מצדקה וכעת נסתמו הצינורות. מצבם של הת"ח ושל מוסדות היראים קשה במיוחד. בהערה: האם לא כדאי להכין אנשים לוועידת השלום, שיעלו את שאלת הארץ? אי־ניצול שעת הכושר הוא 'עוון פלילי', כמו התרשלות בהצלת נפשות.

כרך ב', אגרת תשכב הרב רפאל אהרן בן שמעון, רב קהיר · ג' אדר תרע"ה

הרב קוק מעוכב בגולה. מוסדות היראים בארץ מקבלים מעט מאוד, כי המודרניים דואגים למוסדותיהם. במיוחד 'שערי תורה' ביפו במצב מבהיל. הרב קוק מבקש לעורר את הנדיבים בני קטאווי ביי, ומוכן להעביר בעצמו את הכסף.

כרך ב', אגרת תשכג ד"ר יהודה מגנס · ג' אדר תרע"ה

תודה לנדיבי אמריקה, אבל העזרה 'טיפה' מול ים הצורך. 'שערי תורה' ביפו קיבל מהקופה האמריקאית רק מאות פרנקים, והוא צפוי לרעב. 'להצלה מרעבון אין חילוק בין סגנוני דעות'. דרישת שלום וגם בקשה לברנדייס ולי' זי לוין־אפשטיין.

כרך ב', אגרת תשכו אברהם דובער ברנשטיין · ח' אדר תרע"ה – סנט גאלן

אסור לעבור בשתיקה על 'עת הרת עולם' זו. העבודה הפוליטית בלונדון חשובה, ובשעה שהים הפוליטי סוער אין לעזוב את הספינה 'בלא הגה'. תפקיד הרבנים אינו מעשי־פוליטי, אלא לחבב דעות ולהעלות את התחייה לקודש; כאשר הרב קוק עצמו פועל בבניין, הרב קוק עושה זאת 'כאיש ישראל'. כל הרעש העולמי בא 'בשביל ישראל', ובעת יצירת ערכים חדשים יד ישראל חייבת להיות באמצע.

כרך ב', אגרת תשכח הרב זאב רוגוזניצקי · י"א ניסן תרע"ה – סנט גאלן

עדיף להישאר במצרים ולא להתרחק מהארץ. הרב קוק מוכן לכתוב לטובתו, ומבקש פרטים על משפחתו שראה.

כרך ב', אגרת תשל יושבי מושבות יהודה והגליל · כ"ג אייר תרע"ה – סנט גאלן

ברכה מרחוק אחרי כמעט שנה. הרב קוק כמה לשוב. הרב קוק מבקש להמשיך את תיקון תרומות ומעשרות על ידי הרב ידלר גם בשנה הקשה. 'ציון אל ירפו ידיך' – כל עיני ישראל נשואות אליהם.

כרך ב', אגרת תשלב הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ · כ"ג אייר תרע"ה – סנט גאלן

תיקון תרומות ומעשרות צריך חיזוק, ובזמן המלחמה רוב התבואה נאכלת בארץ, כך שהתקלה חמורה יותר. הכוללים ו'אגודת ישראל' אינם יכולים לממן, וצריך מאה ועשרים פרנק לחודש. הרב קוק מבקש את עזרתו, וגם עזרה ל'שערי תורה' ביפו, שהוא 'עזוב מכל צד'.

כרך ב', אגרת תשלה ד"ר משה זיידל · י"א תמוז תרע"ה – סנט גאלן

הם שקלו לעבור לנוויישאטל, אצל ד"ר אשר, אך נשארו. את הוצאותיהם הם לוקחים בהלוואה מר' אברהם קמחי, וקשה לו לסבול זאת. הרב קוק מצטער שאינו יכול לפעול למען העם מהגולה, והשיעורים עם צבי יהודה מקלים עליו. אין להתייאש: 'מן השמות הגדולות... קרן ישועה עתידה לצמוח', ייבנה רוח חדש, ושום זיק טוב לא יאבד. 'אנשי מפעל ואנשי רעיון יוועדו עוד יחד על הרי ישראל'.

כרך ב', אגרת תשלו כנראה אליהו זאב לוין־אפשטיין, ניו יורק · י"ט מנחם אב תרע"ה – סנט גאלן

גבאי מוסדות הקודש מתלוננים שהם מקופחים בתמיכה. 'בפיקוח נפש אין מקום להפלות בין אחים', וזה מעליב את שומרי המצוות. הרב קוק מבקש לדעת על מצב המושבות אחרי המלחמה והארבה, על מצבם הפוליטי, ועל פעולות יהודי אמריקה לעתיד.

כרך ב', אגרת תשלז ד"ר משה זיידל · ערב ראש השנה תרע"ו – סנט גאלן

המסיבות הקשות הן 'כוח לוחץ להתעוררות'. אנו יודעים לקרוא את 'הכתב המטושטש' של המאורעות. 'הסתירה היא על מנת לבנות והמחיקה על מנת לכתוב', והבניין החדש יעלה על הישן. 'מכל אשר הגינו... אין דבר אובד'. הם קיבלו מכתבים מהמשפחה, ומצבם מניח את הדעת. אין זה הזמן להדפיס. הם היו במקום מרפא, שולס־טאראספ.

כרך ג', אגרת תשלח יהושע ברזילי · ד' תשרי תרע"ו – סנט גאלן

'ההריסה העולמית' פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו שבר על שבר: המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים שאנו לקראת 'בניין חדש'. 'תשובה לאומית', שמשיבה לב בנים אל 'האבות אדירי האמונה', באה תבוא. הכוחות שיבשו ירוטבו מ'לשד חיים שבמקור ישראל', והארץ והגולה יתקשרו בעבותות חדשים.

כרך ג', אגרת תשלט הרב זלמן פינס · ה' תשרי תרע"ו – סנט גאלן

ברכת שנה טובה. 'הגרזנים והמשורים' של המלחמה הם רק כלים ביד ה', ש'חסדיו... עטופים במעטה נקמה'.

כרך ג', אגרת תשמ הלל פרלמן ומאיר (חתנים) · ו' תשרי תרע"ו – סנט גאלן

תודה למאיר על הפרטים על בנותיו בארץ. להלל: אנו מול חזיון חסר תקדים, ויד ישראל חייבת להתגלות בו. אין לעשות פלסתר את המאמצים של השנים האחרונות, גם אם הם מעורבים בסיגים. נדידת יהודי מזרח אירופה תוליד קהילות ומוסדות חדשים. הרוחות החדשות, כשמטהרים אותן ומרכיבים אותן על יסוד קדושה, יתנו פרי. 'קרואים אנו למפעלים גדולים' – הגותיים, ספרותיים, מעשיים וחברתיים.

כרך ג', אגרת תשמב הרב ד"ר ל' ליטמן, צירך · כ"ב מרחשוון תרע"ו – סנט גאלן

התקבל מברק מראשי ירושלים שבית החולים הכללי 'ביקור חולים' ייסגר אם לא תגיע עזרה מיידית. הרב קוק מציע לפרסם קול קורא בעיתונו, ברשות רבני שווייץ, כדי להחזיק את הבית עד שתגיע עזרה מאמריקה.

כרך ג', אגרת תשמג הרב זלמן פינס · כ"ד מרחשוון תרע"ו – סנט גאלן

על ההצעה להוציא שבועון: יעקב תיקן 'מטבע, שווקים ומרחצאות' בשכם, כדי להראות שתלמיד חכם יכול לעסוק בעסקי העולם; וכך גם רשב"י. אבל יש עיכובים: חולשתו, מעט השקידה שנשארה לו כנחמה בגלות, מחסור בכותבים, הוצאות ורישיון. בהערה: בית החולים בירושלים עומד להיסגר, והרב קוק מבקש עזרה.

כרך ג', אגרת תשסה הרב הראשי יוסף צבי הרץ · ח"י אדר שני תרע"ו – לונדון

בעניין גיוס יהודים לצבא ושמירת שבת: המקורות של הרב חייקין נכונים, ובסכנה מותר. אבל כשיש שהות, חובה לבקש מהממשלה 'הנאורה' לסדר עבודה שלא תחלל שבת. לפי תרומת הדשן (נח) ורמ"א (או"ח שלד), כשהשלטון מגן אין היתר. חובה לעשות 'כל טצדקי' כדי לא להגיע לאונס (רמב"ם, יסודי התורה ה ד), ואין להכניס עצמו לכתחילה למצב של סכנה. הממשלה מתחשבת גם ב'מצפון' של אחרים, ובוודאי תתחשב בתורת ישראל.

כרך ג', אגרת תשע בנו, הרב צבי יהודה · ט"ז אייר תרע"ו – לונדון

תוכנית עבודה: שני שיעורים בשבוע בישיבה – גמרא, פירוש רש"י ותוספות, והכוזרי. עומדת על הפרק התאגדות שומרי שבת (שד"ר יונג החל), והרב קוק כבר דרש בעניין. יצאה חוברת על היהודים והמלחמה בהסכמת הלורד רוטשילד, שמסיימת בשיבת העם לארצו – 'אות הזמן'.

כרך ג', אגרת תשעב בנו, הרב צבי יהודה · י"א סיון תרע"ו – לונדון

הם קמצו מעיסתם כדי לשלוח כסף למשפחה בארץ. הרב קוק שואל על בר־טוביה (בנימין מנשה לוין), שעיתוני לונדון אינם מוכנים להגיגיו המוסריים 'שהכול הומה ברעש לחם'.

כרך ג', אגרת תשעג בנו, הרב צבי יהודה · כ"א סיון תרע"ו – לונדון

בסיום מסכת מנחות דרש על ברייתת בן עזאי (מנחות קי): 'הקודש הוא המכוון, והחול – הנמצא בדרך סיבוב'. שם ה' המפורש מגלה את הכוונה העצמית. בישראל החול מאוחד עם עולם הכוונה. אמונת אברהם 'מביטה מלמעלה למטה'. על השמועה ששובשה בשמו: אמר שהישיבות שחרבו במלחמה יקומו מחדש בשכלול, אולי עם מקצועות רוחניים ואף השכלה כללית שתיהפך לברכה, ושמוסדות מתבוללים יתקרבו.

כרך ג', אגרת תשעז בנו, הרב צבי יהודה · י"ט תמוז תרע"ו – לונדון

נשלח סכום לבן כדי שיעביר לארץ לפי חלוקה מצורפת, כי מלונדון יש מעצורים בשליחה.

כרך ג', אגרת תשעט בנו, הרב צבי יהודה · ה' מנחם אב תרע"ו – לונדון

אין אפשרות לשלוח עזרה לארץ מלבד מה שיקמצו. אחרי תשעה באב ייסעו להרוגייט לרפואה, באישור רופא יהודי ירא שמיים. על טיול: מדוע לא, אם הוא מועיל לבריאות.

כרך ג', אגרת תשפא בנו, הרב צבי יהודה · כ"ו מנחם אב תרע"ו – הרוגייט

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

כרך ג', אגרת תשפד בנו, הרב צבי יהודה · כ"ג אלול תרע"ו – לונדון

ברכת שנה טובה. בהרוגייט הבריאות השתפרה מעט, אבל המבקרים מעייפים. בסעודה שלישית דיבר על שלוש תקופות: לפני עבודה זרה; תקופת 'יצרא דעבודה זרה' והמלחמה בו; ותקופת החיוב הטהור אחרי ביעורו. 'אנוכי' ו'לא יהיה לך' יתאחדו ב'אנוכי' לבד. העולם 'מתבסם' בפנימיותו. כל עלייה פנימית מחלישה את המרץ השלילי, ולכן הדורות נחלשים בגלוי אך מתעלים בגנוז. בר־טוביה יעבוד בשני העיתונים.

כרך ג', אגרת תשפה שר בממשלת בריטניה (בשם אגודת הרבנים מגולי רוסיה) · תרע"ו – לונדון

פנייה נגד הכוונה לכפות על פליטים יהודים מרוסיה, שלא התאזרחו, לחזור לרוסיה או להתגייס. הם עדיין זרים, וכל משענתם היא המשפחה והמסורת. אם יילקחו הצעירים, חיי המשפחות יהיו 'אפלים'. שילוחם לארץ שמענה אותם יהיה 'מר ממוות'. הם מקווים שהצדק הבריטי ימנע זאת, ושבריטניה תהיה 'צירת המרומים' להשיב לישראל את חירותו וארצו.

כרך ג', אגרת תתי הרב הראשי יוסף הרץ · כ' אדר תרע"ז – לונדון

גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את 'נשמת היהדות' באנגליה. הרב קוק דורש מהרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה, מתוקף 'שוויון הזכויות לכל הדתות'. אצל הנוצרים לימוד הדת הוא הכשרת כמרים, אבל אצלנו תלמוד תורה הוא חובה ראשונה לכל אדם. ביטול הישיבות כמוהו 'גזירת שמד', כמו בזמן רבי עקיבא. עמשא לא לקח את העוסקים בתורה למלחמה, ודינו נעשה. תלמידי חכמים 'מגינים על הארץ'.

כרך ג', אגרת תתיא הרב ברוך פרידנברג · כ"א אדר תרע"ז – לונדון

הרב קוק עורר את מנהיגי לונדון לעזור לגולי הארץ במצרים. 'קיים אברהם את כל התורה ואפילו עירובי תבשילין': עירוב תבשילין נועד להבדיל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב – כשם שמבדילים בין קודש לחול, כך גם 'בין קודש לקודש', ואברהם הבחין גם בכך. מחלוקת הרמב"ם והגאונים על מצוות האבות: לרמב"ם הכול חל מסיני, ולכן מצוות שלפני הדיבור הן 'כדבר שהותר מכללו' (כירושלמי), ולגאונים הן נמשכות (כבבלי). מצורף 'ריש מילין'.

כרך ג', אגרת תתיב קול קורא ביידיש · (תרע"ז) – לונדון

באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של ת"ח מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל' ומצבם עגום. הישוב החומרי בארץ קשור בישוב הרוחני של ת"ח. 'עזרו את ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריה'.

כרך ג', אגרת תתיד הרב הראשי יוסף הרץ · כ"ד אדר תרע"ז – לונדון

הרב קוק אינו מפקפק בנאמנותו של הרב הרץ, אבל יש מי שמשפיעים עליו 'בשם טובת הכלל' שלא להרבות דרישות מהממשלה. לכן חובה להציג לפניו את דעת שומרי המצוות: לתבוע ולחזור ולתבוע את מה שמגיע על פי שוויון הזכויות. מי שעומד בראש צריך חיזוק – 'היה לך לעזרני', 'עץ הקטן מדליק את הגדול'.

כרך ג', אגרת תתטז בנו, הרב צבי יהודה · ג' ניסן תרע"ז – לונדון

הרב קוק דרש בתלמוד תורה ביידיש, ולבקשת ראש המורים גם בעברית – 'פעם ראשונה בגלות', וזה היה 'משיב נפש'. החדשות ממהפכת רוסיה הן 'ניצוץ אור' מתוך 'ההריסה העולמית', ומקווים שהחירות החיצונית תהיה הכנה לחירות פנימית.

כרך ג', אגרת תתיז בנו, הרב צבי יהודה · ז' ניסן תרע"ז – לונדון

ברכה לפסח: מקווים שאור החירות יאיר את 'מאפלת העולם', ויתברר ש'יד ה' עשתה שמות... להרוס על מנת לבנות'.

כרך ג', אגרת תתיט בנו, הרב צבי יהודה · כ"ז ניסן תרע"ז – לונדון

ד"ר יעבץ מעורר אותו להתבטא בפומבי על המאורעות ועל 'זיקי התקווה', אבל הרב קוק עוד לא מצא 'את המילה הנכונה'. הרב קוק שמח על ידיעות על פרופסור 'גר הצדק'. שיחו הפנימי: איך להוציא לאור את 'ההארה האלוהית הגלויה' שבמאורעות – 'זריעת הצדקות' לפני 'הצמחת הישועות' – ואיך לגאול את העולם 'מהחולשה הקרירה של העיוורון הטכני'.

כרך ג', אגרת תתכ ד"ר זאב יעבץ · כ"ז ניסן תרע"ז – לונדון

הרב קוק מרגיש 'דכאות גדולה' מ'זעירות נפשו' מול החזון. נראה שהצעדים המעשיים צריכים להיעשות דווקא על ידי מי שאינם חשים את מלוא הודו, אבל אם תתגלה דרך, 'גם חלש כמוני יאמר גיבור אני'. הרב קוק מחכה לפגישה כדי לברר צעדים מעשיים.

כרך ג', אגרת תתכא הזמנה לאסיפת רבנים · (אייר תרע"ז) – לונדון

הוסכם לכנס אסיפת רבנים בלונדון ב-י"א באייר, לטכס עצה על עניינים חשובים. ההוצאות יוחזרו.

כרך ג', אגרת תתכב בנו, הרב צבי יהודה · מוצאי שבת, כ"ב בעומר תרע"ז – לונדון

מצב העולם נפלא: 'יד ה' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת'. חובת אנשי הרוח היא 'לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות'. במרכז עומדת 'נשמת היקום החבוייה ברז החיים שבכנסת ישראל'.

כרך ג', אגרת תתכג בנו, הרב צבי יהודה · י"ב אייר תרע"ז – לונדון

העיתונים מגזימים על המצב בארץ, והרב קוק מציע לשאול במברק. 'הזמן הנפלא והנורא... צריך תכונה של טהרה וגבורה'.

כרך ג', אגרת תתכד בנו, הרב צבי יהודה · ל"ד בעומר תרע"ז – לונדון

הרב קוק שואל היכן הרצי"ה קבע את מושבו. על הנעשה בארץ – יש לחפש דרך לשלוח תמיכה מיידית למשפחה.

כרך ג', אגרת תתכה בנו, הרב צבי יהודה · ערב שבת, מ"א בעומר תרע"ז – לונדון

הם ממתינים לידיעות על בני המשפחה בארץ. בהתחלה התרגשו מאוד, ועכשיו נרגעו מעט. יש לזרז את שליחת התמיכה.

כרך ג', אגרת תתכו בנו, הרב צבי יהודה · ג' סיון תרע"ז – לונדון

פחד שעבר בלונדון (הפצצה אווירית) נרגע. העיתונים יגזימו, ולכן הרב קוק מקדים לכתוב שהם בשלום.

כרך ג', אגרת תתל בנו, הרב צבי יהודה · י"ז סיון תרע"ז – לונדון

ועד הרבנים הכריז על כ' בסיון כיום התעוררות לישועת אחינו בארץ. הרב קוק תמה מדוע הרצי"ה לא שלח מברק. אשתו של מר קמחי נפטרה. מדוע הרצי"ה מקצר במכתביו?

כרך ג', אגרת תתלב בנו, הרב צבי יהודה; ומצורפת הודעה ביידיש · כ"ג סיון תרע"ז – לונדון

הכספים מתחלקים בכלליות, אבל הרב קוק ישתדל שיוקצב סכום ל'שערי תורה'. ביום כ' בסיון קבעו יום תשובה ותענית, והוא עשה רושם גדול. כמה מראשי הקהל הרחוקים הודיעו באופן רשמי על הכחדת 'השם האומי' של ישראל, והרב קוק ערך מחאה בשם ועד הרבנים. ההודעה: אין לחלק את השלמות היהודית ל'לאומיות' ו'דתיות'; 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד'. דורשים את הכול – את הארץ, הזכויות והכבוד – 'בלי פשרות ובלי חנופות'. הפיצול הוא 'בגידה' לא רק ביהודים אלא באנושות.

כרך ג', אגרת תתלד בנו, הרב צבי יהודה · ב' תמוז תרע"ז – לונדון

הרב קוק מבקש לדעת על לימודי הרצי"ה ועל השחיטה. הרב קוק מזכיר את רגעי הפחד בלונדון (ההפצצות). הם ייסעו שוב להרוגייט.

כרך ג', אגרת תתמא בנו, הרב צבי יהודה · ח"י אלול תרע"ז – לונדון

הם חזרו ללונדון, ומיד רבו הטרדות מהאנשים שבמצור ובדאגה. 'ההשתתפות בצער הרבים... הם התכנים היותר קרובים אל הקודש'. ברכת שנה טובה.

כרך ג', אגרת תתמו ד"ר משה זיידל · ג' מרחשוון תרע"ח – לונדון

הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ועל מצב היהודים בארצו, ואולי גם על הנעשה בארץ, כי בלונדון הידיעות 'רזות'. נדפסה ממנו 'מחברת קטנה מיסטית־הגיונית' – 'ריש מיליין'. מהבית בארץ מגיעות ידיעות מרגיעות.

כרך ג', אגרת תתמט בנו, הרב צבי יהודה · י' מרחשוון תרע"ח – לונדון

הרב קוק שמח שהרצי"ה העביר שיעור. הגיע מכתב מקמחי. הם לא יעזבו את לונדון, כי יש מקומות מחסה, ובמיוחד המרתף של בית הכנסת, שבנוי חזק.

כרך ג', אגרת תתנ בנו, הרב צבי יהודה · ט"ו מרחשוון תרע"ח – לונדון

הם החליטו לא לצאת מהעיר בגלל ההפצצות: יש מקומות מחסה, ורבים אינם זזים.

כרך ג', אגרת תתנד ל' א' פלק, פלימות · (תרע"ח)

תודה וברכה לו ולבני 'הגדוד העברי' – 'נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו'.

כרך ג', אגרת תתנה חיים יהודה רוטה (הגדוד העברי) · ו' כסלו תרע"ח – לונדון

הרב קוק שמח להיפגש עם 'גיבורי ישראל, העומדים הכן לצעוד... על במתי ארצנו הקדושה'. הרב קוק שואל על פרטי הנסיעה למחנה.

כרך ג', אגרת תתנז הרב ל' פלק, פלימות · מוצאי שבת י"ז כסלו תרע"ח – לונדון

הרב קוק יבוא ביום ד' לגדוד, עם הרבנית ומזכירו ר' שמעון גליצנשטיין, ויתאכסן במלון כדי לא להטריח.

כרך ג', אגרת תתנח בנו, הרב צבי יהודה · כ"ה כסלו (חנוכה) תרע"ח – לונדון

ממברק של סלוצקין מאלכסנדריה נודע שבני המשפחה ברחובות בשלום. ירושלים נכבשה בידי הבריטים, ויש תקווה לשמוע על ההורים. הרב קוק היה בליברפול ביסוד ישיבה, ושם הגיעה הבשורה על כיבוש ירושלים. הרב קוק מצטער שהרצי"ה מתעכב בכתיבה.

כרך ג', אגרת תתנט הרב ל' פלק, פלימות · ה' טבת תרע"ח – לונדון

הרב קוק שמח שדבריו פעלו על חיילי הגדוד. יש לתקן מליחה והפרדת כלי בשר וחלב, ולהגעיל. 'דינא דמלכותא' אינו חל על איסורים כלל – דניאל וחנניה מסרו נפשם על מאכלות. מותר לחלל שבת רק בסכנה ממשית. יש לבקש מהממשלה חיילים לא־יהודים לעבודות השבת, ומכשירי אבקה לגילוח. לגדוד העברי מתאים לשמור את גבולות הארץ שנכבשה, ולא להילחם בכיבוש תחת דגל מיוחד, כי הכיבוש עניין כלל־אנושי.

כרך ג', אגרת תתסד הרב ל' פלק וי' רוטה (הגדוד העברי) · ט"ו טבת תרע"ח – לונדון

אין לו התנגדות שיפורסם שבח לכשרות הגדוד, אבל אין לנהוג ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד במקומו אין זו שעת חירום. יש להקפיד על מליחה ועל הפרדת בשר וחלב. הרב קוק מוכן לבוא שוב. הרב קוק שואל כמה חומשים וטליתות דרושים.

כרך ג', אגרת תתסו בנו, הרב צבי יהודה · כ' טבת תרע"ח – לונדון

'המעשים כה נפלאים, עד שהעין מתעששת'. עלינו לסדר את מערכות רוחנו 'בלי רפיון'. על מאמרו של ד' כהן (הנזיר): ההשקפות החדשות על העולם, ש'הגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית', מאירות את הקודש יותר מהקוסמולוגיה הקדומה, אף שזו התאימה בזמנה להכנסת האמונה לרגש. 'מן המצר קראתי י־ה, ענני במרחב י־ה'.

כרך ג', אגרת תתקעד הרב ל"א פלק, הרב הצבאי של הגדוד העברי · (תרע"ט)

תודה וברכה לרב ולכל בני הגדוד, 'נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו'.

כרך ד', אגרת אח איש קשר מהגדוד העברי · כ"ח טבת תר"פ

הרב קוק מוכן למלא את בקשות הגדוד: יישלחו ספרי תפילה, תנ"כים, תפילין ומסכתות ברכות; ספרי יעב"ץ עדיין לא נמצאו. יש לייסד ועד לעזרת המשפחות ולארגן ביקורים בבית החולים הצבאי. בעיקר: שאלת הבשר הכשר – עליו לבוא מיד כדי לתקנה. 'רגשי אהבתי' לחיילי הגדוד.

כרך ד', אגרת איז מנחם אוסישקין · י"ג אדר תר"פ

פקידי 'ועד הצירים' מחללים שבת בפרהסיה: מכוניות הוועד שבחצרו יצאו בשבת; פועלים ממוצא נסעו בעגלות; העיתונים מודיעים באדישות על משחק כדורגל של 'המכבי' בשבת בסרפנד. הרב קוק מבקש מחאה רשמית ושפקידים יהודים בדואר ובטלגרף יהיו חופשים בשבת. עוד בקשה בעניין שחרור בן של יהודי זקן מסט. לואיס מהגדוד ה-39.